

Derleme Makale

Nezihe Muhiddin Ve Mefkuresi

Nezihe Muhiddin And Her Ideal

Sedef ERKMEN GÜNGÖRDÜ

Arş. Gör., Karabük Üniversitesi

sedeferkmen@karabuk.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-6193-995X>

Makale Gönderme Tarihi	Revizyon Tarihi	Kabul Tarihi
01.07.2019	15.09.2019	17.09.2019

Öz

Bu çalışma, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kadın hareketini, dönemin göze çarpan ismi Nezihe Muhiddin özelinde ele almakta ve kadınların siyasi haklarını kazanmalarında ne gibi mücadeleler verdiklerine ışık tutmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, Nezihe Muhiddin'in de içinde bulunduğu Türk Kadınlar Birliği'nin eylemlilikleri ve bunun karşısında hükümetin tutumları sorunsallaştırılacaktır. Kadın hareketi, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in tek partili döneminin sonuna kadar incelenecektir. Bu dönem, kadınların siyasi hakları açısından dönüm noktası olması ve Nezihe Muhiddin'in bu zaman zarfında etkin olmuş olması nedeniyle seçilmiştir. Kemalist ideolojinin yeni kadın tasavvuru ve kadınlara siyasi hakları tepeden inme "vermeye" çalışışı eleştirilip, kadınları yok saymayan bir tarih okumasıyla, siyasi hakların, kadınların mücadeleleriyle kazanıldığı sonucuna ulaşılabacaktır.

Anahtar kelimeler: *Nezihe Muhiddin, Türk Kadınlar Birliği, siyasi haklar*

Abstract

This study will address women's movement from Ottoman Empire to Turkish Republic referring to Nezihe Muhiddin who was the prominent name of that period, and shed light on women's struggles to have their political rights. Therefore, it will be problematized the government's attitude against the activities of the Turkish Women's Union, included Nezihe Muhiddin. The Women's movement has been carefully chosen to be examined from Second Constitutional until the end of the single-party period of the Republic in terms of Nezihe Muhiddin's effectiveness and political rights. Kemalist ideology's the new women's vision and in accordance with this ideology conferring political rights to women as if there was not demand of women on rights will be criticized. By reading the history that does not disregard women, the argument of having political rights thanks to women's struggle will be affirmed.

Keywords: *Nezihe Muhiddin, The Turkish Women's Union, political rights*

Önerilen Atf/Suggested Citation

Güngördü Erkmen, S. 2019, Nezihe Muhiddin Ve Mefkuresi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(3), 1496-1510

Giriş

Türkiye’de kadın meselesine bakış açısı her zaman problematik olmuştur. Elbette, Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana gerek yasal, gerek toplumsal birçok ilerleme ve gelişme yaşanmıştır, fakat toplumsal cinsiyet rolleri varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Türkiye’de kadın hareketinin 1980’lerden sonra başladığı yaygın bir yanlış kanıdır. Kadınların toplumsal ve siyasal hayatta yerlerini almalarının, kadınların talep ve eylemlilikleriyle değil; hükümetler tarafından sağlandığını kabul gören anlayış, geçmişe dair silme, yok etme, unutturma politikası izlemiştir. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e, eğer kadınları görmezden gelmeyen bir tarih okuması yaparsak, birçok kadının mücadelelerle dolu hayatları olduğunu görebiliriz. Dönemin göze çarpan isimlerinden biri olan Nezihe Muhiddin, hem kadın hareketini, hem de kadınların mücadelesinin tarihten silinmesini görmek açısından iyi bir örnektir.

Bu çalışma, tarihi kadınları da başat aktörler olarak görerek yeniden yazmak için, Nezihe Muhiddin özelinde, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e kadın hareketini anlatmayı amaçlamaktadır. İlk olarak, kısaca Muhiddin’in biyografisi sunulacaktır. Muhiddin’in feminizme bakış açısı incelendikten sonra ise, dönemler arası farklılık ve benzerlikleri, dönemlerin koşullarını görmek açısından, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde kadın hareketleri ve kadın imgeleri anlatılacaktır. Nezihe Muhiddin’in öncülüğünde kurulan Kadınlar Halk Fırkası’nın ve Türk Kadınlar Birliği’nin amaçları, faaliyetleri, kapatılma süreçleri incelendikten sonra, kadın haklarının verildiği mi, yoksa alındığı mı hakkında bir değerlendirme yapılacaktır.

Nezihe Muhiddin Kimdir?

Nezihe Muhiddin kimdir sorusu, öncelikle onun kadın tarihi yazımına katkısıyla cevaplanmalıdır. Muhiddin, her şeyden önce Osmanlı Türk kadın hakları savunucusudur. Muhiddin’in Osmanlı İmparatorluğu sırasında başlayan eylemleri, Cumhuriyet’in kurulmasıyla hız kazandı. Birinci Dalga Cumhuriyetçi feministlerin önde gelen isimlerden birisi oldu. Bu doğrultuda, 1923’te Kadınlar Halk Fırkası’nın kurulmasına öncülük etti ve 1924-1927 yılları arasında Kadın Birliği’nin başkanlığını yaptı. Bunların yanı sıra edebiyat ve sanat alanında da güçlü eserler vererek, yazar kimliğiyle de öne çıktı.

Nezihe Muhiddin 1889 yılında Kandilli’de doğdu. Eğitimini özel öğretmenlerden aldığı derslerle tamamladı ve yükseköğrenim görmedi. Eğitim anlamında en büyük katkıyı dayızadesi Nakiye Hanım’dan gördüğünü ifade eder. Ona göre, Nakiye Hanım çağdaş kadın tipini yaşatmış örnek bir Türk kadınıdır, bu nedenle düşünceleri ondan bir hayli izler taşır (Muhiddin, 2006e, s. 314). Muhiddin, Türk Kadını adlı eserinde, büyüdüğü ortamdaki kadınların söyleşilerinden kadınlığın mefkûresini öğrendiğini ve eylemlerini onların fikirlerinden beslenerek ortaya koyduğunu söyler (Muhiddin, 2006e, s. 315). Muhiddin yirmi yaşında meslek hayatına başladı ve birçok görevde bulundu. Dergilerde ve gazetelerde yazılar yazdı, ki bunlardan en önemlisinin 1925-1926 yılları arasında Kadın Yolu Dergisi olduğu söylenebilir. İttihad ve Terakki Kız Sanayi Mehtebi’nde Müdürlük yaptı, birçok roman ve hikaye yayımladı, yukarıda bahsedildiği gibi kadınların kurduğu dernek, fırka ve cemiyetlerde önemli görevler aldı. Dönemin sindirme ve silme politikalarının bir sonucu olarak, 1930’lardan sonra siyasal faaliyette bulun(a)madı ve ağırlığı hikaye ve roman yazımına verdi. 10 Şubat 1958 günü, İstanbul’da bir akıl hastanesinde vefat etti (Zihnioğlu, 2000, s. 72).

Nezihe Muhiddin’in Feminizm Anlayışı

Feminizm, Nezihe Muhiddin’in döneminde ki kadınlar için pek de yaygın olarak kullanılan bir kavram değildi (Demirdirek, 2011, s. 69). Muhiddin de feminizm sözcüğünü çok kullanmadan mücadelesini verdi (Zihnioğlu, 2003, s. 97), ancak Türk Kadını adlı eserinde feminizmden ne anladığını ayrıntılarıyla açıklamıştır. Nezihe Muhiddin, benimsediği Fransız pozitivist felsefe doğrultusunda, kadınlar ve erkekler arasındaki karşılaştırmalarını bilimsel sözcüklerle ifade etti (Baykan, 1999, ss. 31-32). Muhiddin, kadınlarla erkekler arasında farklılığa dayalı bir eşitliği savunur (Çakır, 1997, s. 12). Erkeklerden ne farkımız var gibi soruları, bilimsel dayanaklarla açıklar ve fiziksel/biyolojik farklılıkları vurgular.

“Evvvela: ilk hayati hüceyreleri (hücreleri) bile şekil, bünye, tenebbühiyet (uyarılma) itibariyle birbirine nazaran çok ayrı vasıflar gösteren bu iki cins, bütün hayat itimadınca (boyunca) birbirine hiç benzemeyen şekil, bünye, seciye (karakter) ve ahlakla inkişaf ederek hayat pilinin müsbet ve menfi kutuplarını teşkil ederler, onun için aralarında kuvvetli bir tecazüp (çekim) vardır. Maharet bu iki kutup arasına, iyi yaşamamızı temin eden bir hayat cereyanı geçirebilecek kabiliyette bir nakil raptedebilmektir.” (Muhiddin, 2006e, s. 306)

Kadın ve erkeğin birbirine zıt kutuplar olarak tasvir edilişi, Muhiddin’in düşüncesinde iyi bir duruma işaret eder, çünkü toplumsal denge sağlanır. Zihnioğlu, bunun Elisabeth Badinter’in kavramsallaştırdığı “tamamlayıcılık tezi” olduğunu vurgular (Zihnioğlu, 2003, s. 101). Ayrıca, kadınların erkeklere benzemesi, onlar gibi olmaya çalışması, Muhiddin’e göre, hem kadınlar için hem de toplum için zararlıdır, çünkü ona göre kadın ve erkek doğası farklıdır. “Yeni kadın içtimai bir ihtiyaç olsun olmasın, erkeğin harici mesleğinde omuz ölçmek azminde bulunuyor. Çünkü erkek gibi müstakil yaşamak, onun gibi hür, serbest gezip eğlenmek istiyor. Halbuki kadının fitratı (doğası) müşfik, etrafı ile alakadar olmaya müstait (yatkın) olduğu için yapıcı ve kurucudur.” (Muhiddin, 2006e, s. 309)

Muhiddin kadınların birçok alanda meslek sahibi olabileceğini ve hatta olması gerektiğini savundu, fakat bu her kadının bütün mesleklerin peşinden gitmesi anlamına gelmiyordu. Önemli olan kadının yükselmesi ve toplumdaki yerini kendisinin belirlemesiydi, ancak o zaman inkılâplar anlam kazanabilir ve devlet gelişip ilerleyebilirdi. Fakat Muhiddin’in düşüncelerinde, birinci dalga Osmanlı-Türk feministlerinde sıkça rastlanılan çelişkiler mevcuttur. Kadının ev içine hapsedilerek tek görevinin zevcelik ve annelik olduğunu iddia eden görüşlere karşı, toplumsal hayatta da yer bulmalarını, meslek sahibi olmalarını savundu. Ancak aynı zamanda annelik görevlerini yerine getirmenin, hem kadının doğası hem de toplumsal vazifesi olarak görerek, kadını özel alana hapseden görüşü yıkamadı. “Aziz kardeşlerim bugün ve yarın memleketimizin bizlerden istediği mühim ve asil bir vazife var; o da bu sevgili yurda manen ve maddeten kıymetli evlatlar yetiştirmektir. Sakın başmakaleyi okuduktan sonra beni, annelikle alakasını kesmiş müfrit bir kadın telakki etmeyiniz, benim en esaslı kanaatim ve kadınlık hakkındaki temennim; onların bu memleketin ihtiyaçlarına cevap verecek, iyi birer valide olmasındandır. Esasen asli ve asil vazifeler ifa edilmeden diğerleri bir nümâyış ve tezahürden ibaret kalır; bu fikri her fırsatta tekrardan hali (geri) kalmadım.” (Muhiddin, 2006d, s. 222)

Serpil Çakır, Muhiddin’in seçim hakkı talebinde bulunurken eşitlikçi feminizmin söylemlerini kullandığını belirtir (Çakır, 1997, s. 11). Muhiddin’in söylemlerinde bir çelişkinin olduğu söylenemez, çünkü Muhiddin daha çok fiziksel/biyolojik farklılığa dikkat çekmiştir; hatta hukuksal, siyasal alanda eşitliği savunmuş, kadının da bir vatandaş olarak haklarının tanınması için mücadele etmiştir. Bu anlamda, Muhiddin’in feminizm anlayışını, en iyi özetleyen Yaprak Zihnioğlu şu şekilde ifade etmiştir; “Muhiddin, feminizmi değişmez katı bir model olarak değil, kadınların kendilerini anlamlandırdıkları bir düşünce ve deneyim birikimi olarak gördü” (Zihnioğlu, 2003, s. 98).

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kadın Hareketi ve Kadına Bakış

Osmanlı döneminde kadın hareketini incelerken, hem Nezihe Muhiddin’in yaşadığı dönemin bir parçası olması nedeniyle, hem de Cumhuriyet ile değişen veya devam eden yaklaşımları daha iyi gözlemlemek için, Meşrutiyet sonrasıyla ilgilenilecektir. Meşrutiyet, özellikle II. Meşrutiyet kadınların daha aktif halde görünür duruma gelmesi bakımından önemlidir (Durakbaşı, 2000, s. 98). Bu dönemi, hem kadın hareketi hem de kadına bakış/kadın imgesi açısından tartışmak, kadınların durumu ve dönemin genel atmosferini anlamak için anlamlıdır.

Osmanlı Devleti’nde on dokuzuncu yüzyılla başlayan, bir dizi ekonomik, sosyal, siyasal, toplumsal dönüşüm yaşanmış, buna bağlı olarak daha modern yapılara geçme ihtiyacı doğmuştur. Bu durum, elbette kadınlar için de sonuçlar doğurmuş ve kadınlar toplumda (özel alan dışında) yer almak için taleplerde bulunmuşlardır (Çakır, 2011, s. 59). Kadınlar bu dönemde başta dergiler olmak üzere basın yolunu kullanarak ve derneklerle seslerini duyurdular. Bu dergilerden belki de en önemlisi, bağımsız bir kadın hareketi sunması ve oldukça radikal olması bakımından ‘Kadınlar Dünyası’dır (Çakır, 2011, s. 407). Kadınlar dergiler yoluyla sözlerini, taleplerini duyururken;

dernekler yoluyla da bunlara eylemlilik kattılar. Dönemin göze çarpan derneği ‘Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyet’inin (Osmanlı Kadınının Hukukunu Savunma Derneği) amacı, kadını toplumsal yaşama entegre etmek ve çalışma hayatına girmesini sağlamaktı (Çakır, 2011, s. 108). II. Meşrutiyet döneminde, kadınların eğitimi konusu da oldukça önemli hale geldi. Bu eğitimi ve kadınların aydınlanmasını sağlayacak dernek, Nezihe Muhiddin’e göre ‘Esirgeme Derneği’ idi. Derneğin amacı siyasi partilere yaranmak değil, kadınlara her konuda, özellikle eğitimde yardım etmektir (Zihnioglu, 2003, s. 61).

Meşrutiyet döneminde kadınların durumuna baktığımızda, Nezihe Muhiddin’in Meşrutiyet’in ilanını şu anlamlı sözlerle ifade ettiğini görüyoruz: “Geceler gündüz oldu. Dideler (gözler) ruşen(aydın) oldu... Hakikaten, Meşrutiyet’in ilanıyla beraber kadınlarımız karanlıktan kurtulur gibi oldular, peçeler inceldi, biraz dünya ışığına kavuştular, fakat kafesler baki... Şurada burada harem hayatı ilga edilmeye (yasaklanmaya) başlandı ise de çarşafın darlığı peçelerin inceliği hakkında müftü fetvaları da eksik değil...” (Muhiddin, 2006e, s. 325)

Meşrutiyet ile yaratılmak istenen yeni kadın imgesi, Batılı kadınlar gibi, giyimi kuşamıyla değil; ahlakıyla öne çıkmalıydı ve bu kadının biricik görevi, vatana evlat yetiştirmektir (Durakbaşa, 1988, s. 40). Kadınların eğitimi de, bu doğrultuda önemliydi: kadın eğitilmiş olursa, vatana eğitilmiş, aydın evlatlar yetiştirebilecek, aynı zamanda eşine de yardımcı rolü oynayabilecekti (Berktaş, 2001, s. 350). Osmanlı Devletinde, böylece kadınların topluma olumlu yönde katkılar yapabilecekleri konuma getirildiği savunuldu (Durakbaşa, 1988, s. 40). Kadınların bu dönemde siyasal hakları çok fazla gündeme getirmemeleri, birçok yazar tarafından, dönemin koşullarının buna hazır olmadığı sebebiyle açıklandı. Nezihe Muhiddin de Meşrutiyet dönemindeki kadın hareketini, kazanımlar sağlamakla birlikte tam anlamıyla etkin ve programlı bir hareket olarak görmüyordu: “Meşrutiyet devrinde kadın faaliyeti göze görünecek bir hale geldi, fakat bu hareketlerin menşei (kaynak) ve seyirlerini (gidişatını) müşahede (gözlem) altına alıp muayyen bir kadın hedefinin tebellür ettirilmesi (belirlenmesi) mümkün değildir. O devirde kadın mevcudiyeti perakende ve şuursuz, adeta bir glasyenin gelişigüzel sürükleyip şuraya buraya bıraktığı ahcar-ı dalleye (kayalık taşlara) benziyordu.” (Muhiddin, 2006e, s. 342) Dolayısıyla kadınlar, öncelikle insan olarak tanınmanın, varlıklarını ortaya koymanın savaşını veriyordu (Berktaş, 2001, s. 350). Siyasal haklar, kadının toplumsal yaşamda yerini almasından, çalışma hayatına girmesinden sonra ertelenmişti (Çakır, 2011, s. 409).

Kemalist Cumhuriyet İdeolojisinde Kadın İmgesi

Cumhuriyet’in kuruluşunun ardından modern bir ulus-devlet inşası için gereken şeylerden biri ‘yeni kadın’ın tanımlanmasıydı. Kemalistler, kadının toplumsal hayata katılmasını, meslek edinmesini, modern ve medeni bir devlet imajı çizmek için önemli buluyorlardı (Tekeli, 1991, s. 98). Yeni kadın elbette ailevi, toplumsal ve milli görevlerini yerine getirmeliydi, yani kadına yüklenen misyon birden çok ve bazı noktalarda birbiriyle çelişik nitelikteydi (Berktaş, 1998, s. 2; Durakbaşa, 1988, s. 43; Durakbaşa, 1998, s. 46). Kadınlar hem eğitilmiş ve meslek sahibi, hem sosyal kulüplerde aktif, hem iyi bir eş ve anne, hem de abartıdan uzak ve mütevazı olmalıydılar (Berktaş, 1998, s. 2; Durakbaşa, 1988, s. 43; Durakbaşa, 1998, s. 46).

Kemalist devlet ideolojisi, kadınlara dair bazı görüşleri geri sayarak eleştiriyor, bazılarını ise farklı bir misyona hizmet eder nitelikte göstererek benimsiyordu (Durakbaşa, 2000, s. 24). Benimsenen görüşlerden biri, Ayşe Durakbaşa’nın da ifade ettiği gibi ahlak normlarıydı. “Kemalizm her ne kadar modernist bir ideoloji de olsa, kadınlar için temel geleneksel bir cins kimliği sunan geleneksel ahlak normlarını değiştirmedir. Kadınca tevazu nosyonu, yani evlilik öncesi bekaret, karının kocasına sadakati ve kamusal alanda belirli bir davranış ve giyim tarzı, yeni kemalist kadın kuşaklarına daha büyük bir duygusal yük verilerek aktarıldı ve Kemalist elitin yeni ahlakının ana teması haline geldi.” (age., s. 27) Bu ahlak anlayışı ‘namus’un önemini erkek ve kadın açısından farklı bir şekilde arttırdı. Erkek için ailenin namusu söz konusuysa, kadın kendi namusundan sorumluydu (Durakbaşa, 1998, s. 46). Elbette, erkekteki aile namusu da kadın üzerinden sağlanıyordu, eşleri ve kızları namusunu ne kadar sosyalleşirse sosyalleşsin korumalıydı.

Cumhuriyetle birlikte kadınlar kamusal alana çıkmış ve bir süre sonra siyasi haklarını da elde etmişlerdir. Bu durum, Cumhuriyet ile Osmanlı arasındaki farkı gösterse de, Fatmagül Berktaş, aslında İslami ataerkillikten Batılı ataerkilliğe, diğer bir deyişle ‘ulus-devlet ataerkilliği’ne geçildiğini söyler (Berktaş, 2001, s. 353). “Türk modernleşmesinde kadınlara bir yandan Batılılaşma ve modernleşmenin taşıyıcılığı rolü verilmiş, diğer yandan da bu rolün sınırları erkekler tarafından sıkıca çizilmiştir.” (Berktaş, 2001, s. 356) Bu sınırlara örnek olarak kılık kıyafet kuralları gösterilebilir. Batılı görünmek için giyimde de bazı değişikliklere gidilmeliydi, çünkü aşırı kapalı giyinmek Batı tarafından geri kalmışlığın göstergesi olarak görülebilirdi. Başta Atatürk olmak üzere bu gibi imajlara, Avrupalıların Türkiye’yi nasıl gördüğüne çok önem veriliyordu. Fakat bu, kadınların akıllarına estikleri gibi, özellikle cinsiyetlerini/cinselliklerini öne çıkaracak şekilde giyinebilmeleri anlamına gelmiyordu (Arat, 1998, s. 55; Kadioğlu, 1998, s. 95). Ahlak anlayışıyla bağlantılı olarak bunun anlamı, toplumdaki kadın idealinin aseksüel ve cinsiyetinden arındırılmış olmasıydı.

Atatürk, yeni kadın için çizdiği imajı öncelikle Latife Hanım’da simgeleştirmek istemiştir. “İşte modeliniz bu, bunu örnek alın ve benimseyin” tavrı, kadın meselesine bakışının modernleşme uğruna nasıl da simgesel olduğunu göstermektedir. Zaten kadınlar adına, kadınlara sormadan ve kadınlara rağmen bir kadın imgesi oluşturmak, temelsiz bir göz boyamadan başka bir şey değildir. Kemalizmin kadınlara verdiği önem ve statüyü, Cumhuriyet Halk Fırkası’nın programından da görebiliriz. Programda kadın haklarına ilişkin bir ibare yer almıyordu, kadınlarla ilgili maddeler aile ve çocuklarla ilgili bölümlerde anılıyordu. CHF’nin 1923 Tüzüğünde, her ferdin fırkaya dahil olabileceği yazarken, kadınların siyasi hayattan uzaklaştırılması, aslında kadınların fert olarak bile sayılmadığını gösteriyordu (Zihnioğlu, 2003, s. 220). “CHF cinsiyet hiyerarşisini savunan ve toplumsallaştıran bir erkekler kulübüydü.” (Zihnioğlu, 2003, s. 223)

Kadınlar Halk Fırkası

Milli mücadelenin ertesinde kadınlar eylemliliklerine hız verirler. Değişen koşulların ve Osmanlı’dan itibaren gelen birikimliliğin sonucunda, hem feminizme bakışları hem de etkinlik tarzları birbirini doğrulayacak biçimde siyasi boyut kazanır. O zamana kadar dile getirmedikleri talep ve anlayışları gün yüzüne çıkarmak için gerekli zemine kavuştuklarına inanırlar. Birinci Dalga eşitlikçi feminizmin tezlerini savunmak için tam zamanıdır, çünkü Cumhuriyet’in süfrajlet feminizminin gereklerine cevap verebilecek bir rejim olarak geleceğine ve toplumda da bu birikimin artık sağlandığına inanılıyordu (Zihnioğlu, 2003, s. 119). Nezihe Muhiddin ve bir grup kadın, siyasal hakları elde etmek için kadınlardan oluşan bir parti kurma hazırlıklarına başladılar. TBMM’de seçim yasalarında bazı değişiklikler yapılmıştı fakat bu değişikliklerde yine kadınlara seçme veya seçilme hakkı tanınmamıştı, aksine kadınların hala siyasi hayata girecek kadar olgunlaşmadıkları görüşü ortaya atılmıştı. Ancak, Nezihe Muhiddin ve eylemci on üç kadın, siyasi hakların alınması konusunda kararlıydılar ve bu amaçla basın yoluyla kamuoyu oluşturmaya başlamışlardı. Kadın haklarını elde etmek için örgütlenme karar veren kadınlar, kadınlar şurasında toplanarak Kadınlar Halk Fırkası’nı kurmaya karar verdiler (Zihnioğlu, 2003, s. 122; Toprak, 1988, s. 30; Çakır, 1997, s. 10). Bu girişim onlara göre diğer ülkelerde de yaşandığı için modayı takip etme ya da döneme ayak uydurma düşüncesinden değil, siyasal haklara olan ihtiyaçtan kaynaklanmıştı (Zihnioğlu, 2003, s. 123). Bu anlayışı Muhiddin, kararlılığını da gösteren bir biçim de şu şekilde ifade etmiştir: “Halihazırda kadının muvaffak olabileceği işler tadat ile tükenmez, acaba o mevkilere oturabilmek kabil olabilecek mi- sualinin harta gelmesini bile kadınlarımız için şeyn (ayıp) addederim. Onları bize vermeseler bile biz onları olacağız. Hiç şüphesiz hak, azmin, fiilin ve liyakatindir. Kadınlarımız şu on beş senden beri ibraz ettiği fikr-i teşebbüs ve faaliyet o mevkilere oturmak için bize bir hak bahşetmiştir. Memleketin ihtiyacı-ı hakikiyesi de o mevkilere bizim sahip olmağımızı emrediyor... Bünyeyi içtimaiyemizin her bir uzvunda fiili bir rolü olan kadınlarımız hakkı siyasiyeden (siyasi hakkından) de istifade etmeye hak kazanmıştır.” (Muhiddin, 2006a, s. 206)

Kadınlar Halk Fırkası (KHF), kadınlar şurasından çıkan kararla birlikte 16 Haziran 1923’te kurulmuştur. Dikkati çeken en önemli husus, KHF’nin aslında kurulan ilk parti niteliği kazanacak olmasıydı. KHF’nin kuruluşuna izin verilmemesinin nedenlerine geçtiğimizde, bu konunun önemine dikkat çekilecektir. O dönemde ve hatta şimdiki tarihçiler arasında bile sıkça tartışılan

konu, Fırka'nın siyasi bir kuruluş olup olmadığıydı. Zafer Toprak'ın bu konuyla ilgili, KHF'nin siyasi bir örgüt olsa da, ana hedefinin siyasi olmadığına yönelik açıklamalarına karşı (Toprak, 1998, s. 30), Zehra Toska (1998, s. 81), Serpil Çakır (1997, s. 10), ve Yaprak Zihnioğlu'na göre (2003, s. 136) KHF siyasi bir örgüttü ve amaçları siyasi haklara yönelikti. KHF'nin programına ve faaliyetlerine geçtiğimizde de görebileceğimiz gibi, Fırka her şeyden önce siyasal hakları temel almıştı. Ayrıca daha önce kurulan dernek ve cemiyetlere baktığımızda, bazıları siyasi hedefleri gündemine almış olsalar bile, organize olmuş bu amaç için bir araya gelmiş ve adına fırka denmiş kuruluşlar değillerdi. Bu farkların, KHF'nin siyasi bir örgüt olduğunu yeterince gözler önüne serdiği kanaatine ulaşılabilir.

KHF'nin tüzüğünde öne çıkan maddelere baktığımızda, şu konular etrafında birleşildiği görülür: siyasi hakları elde etmek için kadınlar, kendilerini memlekette ki siyasi, iktisadi, toplumsal konularda kanıtlayacaklar, belediye seçimlerine kadınların da girebilmesi için çalışılacaklar, iktisadi hayata katkı için kadınlar hem ev içinde hem de dış yaşamda tasarruflu ve üretici olacaklar, bu anlamda yerli malların kullanımına teşvik sağlamaya çalışacaklar, kadınların eğitimi için gereken düzenlemeleri yapacaklar, şehit aileler ve çocukları destekleyeceklerdir (Zihnioğlu, 2003, ss. 133-134). Tüzükte dikkat çeken bir madde, kadınların savaş durumunda askerlik yapmak istemeleridir (Çakır, 1997, s. 10). Bu istek, Milli Mücadele döneminde vatanın sadece erkekler tarafından değil, kadınlar tarafından da savunulduğunu, dolayısıyla kadının bu alanda da “doğası” gereği geri durmasına gerek olmadığını, vatan için kadınların her katkıyı yapabileceğini vurgulamak amacıyla oldukları yönünde yorumlanabilir. Fırka'nın genel anlamda tüzüğüne bakacak olursak, kadınların artık yaşamın her alanına girmek istediklerinin, bunun için de, hem kendilerini daha da geliştirmek hem de bir takım pratiklerde bulunmak gerektiğinin öne çıkarıldığı görülebilir.

KHF, kuruluş izninin çıkması için sekiz ay bekledikten sonra, açıklanmayan “bazı düşünceler” sebebiyle, hükümet tarafından kuruluş izni verilmemiştir. KHF'ye neden izin verilmediği konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Nezihe Muhiddin'e göre hükümet, kadınlar henüz siyasi haklara bile sahip değilken, parti kurmalarına izin verilemeyeceğini bahane etmiştir. Ancak asıl neden Muhiddin'e göre, tüzükte var olan “taşkın” maddelerdir, bu maddeler kadınlar için çok radikaldir (Muhiddin, 2006e, ss. 380-381). Zafer Toprak, bu durumu bir isim ve bölücülük mevzuu olarak değerlendirir. Toprak'a göre, o dönemde Halk Fırkası kuruluş aşamasındaydı ve tüm ülkeyi kapsayacak bir parti niteliğindedi, dolayısıyla aynı adı kullanarak ve başına ‘kadın’ kelimesi ekleyerek, hitap eden kesimi bölen bir partinin kurulmasına izin verilemezdi (Toprak, 1998, s. 10). Yaprak Zihnioğlu'na göre ise, hükümetin izin vermemesinin nedeni, KHF'nin programının kadın haklarını her yönüyle içermesi, geniş bir alanda ele alması ve bu programı uygulayacak olan kadınların örgütlenme becerisi ve kararlılıklarıydı. Zihnioğlu, KHF'nin Mustafa Kemal ve arkadaşlarının siyasalarına neden uygun olmadığını şu şekilde açıklar: “Hükümet kadın hakları konusunu bir yandan modernleşme, çağdaşlaşma programının önemli bir bölümü sayıp, çağdaş ve demokratik Cumhuriyet'in göstergesi olarak araçsal, simgesel yönüne ağırlık verirken, öte yandan kadın haklarının boyutunu kendisinin çizdiği sınırlar içinde gerçekleştirmek istiyordu. Kadınlar Halk Fırkası hükümetin kadın hakları programına hem içerik hem zamanlama olarak bir müdahale niteliği taşıyordu. Fırkanın programından ve kurucularının basındaki açıklama ve yazılarından, bu sınırları aşacağı ve bu alanda bir otorite haline geleceği, hatta baskı grubuna dönüşeceği anlaşılıyordu. İkinci olarak, Kemalistler “Kadınlara haklarını biz verdik” ibaresiyle özetlenebilecek tutumlarıyla kadın hakları alanının kazançlarını kimseye bırakmayı düşünmüyorlardı.” (Zihnioğlu ve Toprak, 2009)

Türk Kadınlar Birliği

Kadınlar Halk Fırkası'nın kurulmasına izin verilmemesinin ardından, Nezihe Muhiddin önderliğindeki aynı grup, bu sefer tüzüğünü hükümetin kabul edebileceği bir dernek kurmaya karar verirler. Vilayete yapılan başvurunun ardından, 7 Şubat 1924'te Türk Kadın Birliği kurulur. “Nizamnameyi mümkün olduğu kadar tadil ettik. Ve cemiyetin ismine de “Türk Kadınlar Birliği” unvanını vererek tekrar Vilayete takdim eyledik. Bu sefer bir hafta sonra Vilayet mevcudiyetimizi tasdik ve nizamnameyi kabul etti.” (Muhiddin, 2006e, s. 381) Vilayetin bir hafta içinde kabul etmesi, elbette değiştirilen maddelerin öneminde yatmaktadır. Yeni nizamnameden siyasal

hakların alınmasına dair ibareler kaldırılmıştır. Bu bağlamda belediye seçimlerine katılımı amaçlayan üçüncü madde de kaldırılmış ve hatta nizamnameye ‘Birliğin siyasetle alakası yoktur’ ibaresi konmuştur. İkinci ve üçüncü maddeler, nizamnamenin geneli hakkında bilgi verebilmesi bakımından şöyledir:

“Madde 2- Birliğin maksadı: Kadınlığı fikri ve içtimai sahalarda yükselterek asri ve mütekamil bir mevkiye eristirmektedir. Birlik bu gayeye vüsul için: Genç kızları hakiki valide yetiştirmek, kadınlık alemindeki feci içtimai yaraları tasfiye etmek, dul bikes ailelere ve tahsil-i iptidaiyedeki çocuklarına yardım etmek, kadınlığı haric-i hayat mesaiyeye teşvik ve müstahsil bir hale getirmek, sanayi ve mamulat-ı dahiliyeye karşı rağbete teşvik etmek için sarf-ı mesai ederek konferanslar tertip, müsareler ihraz, serbest halk dersleri küşad ve eserler neşr edilecektir.

Madde 3- Birliğin siyasetle alakası yoktur.” (Yaraman, 2001, s. 185)

Bu değişiklikler siyasal haklardan vazgeçildiği anlamına gelmiyordu, çünkü TKB siyasal hakların kazanılması için birçok girişimde bulunacaktı. Çok geçmeden, bir yıl gibi siyasi bir sessizlikten sonra, TKB ilk siyasi hamlesini yaptı. Nezihe Muhiddin ve Halide Edip 1925’te İstanbul’da boşalan bir mebusluğa aday olarak gösterildiler (Zihnioğlu, 2003, s. 156). Bu, bir çeşit propaganda niteliği taşıyordu, kabul alamayacaklarını bilmelerine rağmen, kamuoyu yaratmak ve kadınlara oy verme hakkını kazandırmak için, TBMM’yi etkilemek ve gündeminde olmak istiyorlardı. Halide Edip bir açıklama yaparak, böyle bir adaylığının olmadığını bildirdi. Bu ilk hamle kadınların yılmadığının göstergesiydi ve seslerini duyurmayı, gündemde olmayı başarmışlardı. Gündemde oluşlarının iyi ve kötü değerlendirmeleri yapıyor, gazete ve dergilerde haklarında hem destekleyici hem de köstekleyici, alaycı yazılar yazılıyordu. Nezihe Muhiddin cemiyetin düşüncelerini duyurmak için, 1925’te ‘Kadın Yolu’ dergisini yayınlamaya başladı (Muhiddin, 2006e, s. 383). Derginin ilk makalesini kendisi kaleme alan Muhiddin, Kadın Yolu’nun Şiarı adlı makalesinde, kadınların toplumda hak ettikleri yerleri almalarının zaruri olduğunu söyleyerek, kadınlara seçme hakkının verilmesi için eşitlikçi feminizmin söylemlerini savundu (Çakır, 1997, s. 11). “Kavanin-i mevzuaya (yürürlükteki yasalara) aynı şeriat dahilinde mutavaatkar (itaat eden) ve vergi itasına her vatandaş gibi mecbur olan Türk kadını niçin vaz-ı kanunları (yasa koyucuları) intihap etmek (seçmek) hakkından mahrum olmalıdır? Tahsil-i ibtidai, cins ayırmaksızın bir mecburiyet hükmünde vaz edilmiş olmasına binaen Türk kadının maduniyeti (altasıralanmışlığı) mevzubahis olamaz.” (Muhiddin, 2006c, 218)

TKB üyeleri, 1926 yılında yeni bir siyasi atılım yapmak ve bu konuyu gündemden düşürmemek için, Cumhuriyet Halk Fırkası’na üyelik için başvurular. Bununla, Muhiddin’in yukarıda da sözünü ettiği gibi, erkek vatandaşlarla eşit sayılmak için hiçbir engelin olmadığına dikkat çekmenin bir yoluydu. Basında da varlığını sürdüren ataerkil zihniyet, bu talebi alaycı bir dille değerlendirdi (Zihnioğlu, 2003, s. 177). 1926’da yaşanan belki de en önemli gelişme, 17 Şubat 1926’da kabul edilen Medeni Kanun’du. Medeni Kanun’la çökeşlilik kaldırıldı, evlenmek için asgari yaşlar saptanarak çocuk evlilikleri önledi. Kadınlara kendi eşlerini seçme, boşanma davası açma ve boşanmadan sonra da analık hakkını koruma hakları verildi. Kadınlara mahkemede tanıklık, miras ve mülkiyet gibi alanlarda erkekle eşitlik tanındı. Medeni Kanun’un gerekliliği, özellikle çok eşliliğin ve talakın kaldırılmasının önemi, Nezihe Muhiddin’in daha 1924’te Türk Ocağı’nda yaptığı konuşmada görülebilir. “Üç dört zevceli ailelerden yetişen çocuklar ruhen, bedenlen mağşuş (karışık), malul bir nesildir. Böyle müzebzep (karmakarışık) ailelerin çocukları vatana hadim (yararlı) olarak ihda edilmiş (hediye edilmiş) bir unsur olamazlar... Türk kadının aziz vazifelerinden biri de ev kadınlığıdır. Fakat herhangi bir tehevürle (öfkeyle) erkek ağzından çıkacak –boş kelimesi- ile hariminden (evinden) cüda (ayrı) düşeceğini bilen, hulle gibi zelif (aşağılayıcı) bir yama ve yanağa temas gibi adi bir tatyible (gönül almayla) bağlanacak pamuk ipliğinden çok zayıf bir rabıta ile tekrar hayat arkadaşlığına itimadı kalmayan kadın, bucağını benimseyip ona kutsi bir mağbet gibi ısınamaz.” (Muhiddin, 2006b, s. 214) Ancak Medeni Kanun cinsler arasında tam bir yasal eşitliği gerçekleştirmekte yetersiz kalmıştı, erkeğe cinsler arasında birincil konumu vermişti. Erkeğe verilen egemenliği gösteren maddelerden bazıları şunlardır:

152. Madde: Erkek evlilik birliğinin başkanıdır. Evi seçme hak ve sorumluluğu kocaya aittir. Karı ve çocukların geçimini sağlamak kocanın sorumluluğudur.

153. Madde: Karı, kocasının aile ismini taşır. Kadın müşterek saadeti temin hususunda gücü yettiği kadar kocasının muavin ve müşaviridir. Eve, kadın bakar.

154. Madde: Evlilik birliğini koca temsil eder. Mallarını idare hususunda karı koca hangi usulü kabul etmiş olursa olsun, koca tasarruflarından şahsen mesul olur.

263. Madde: Anne ve baba velayet sorumluluklarını paylaşırlar, ancak bir anlaşmazlık halinde velayet hakkı babaya verilir.

Bu yasal çerçeve, cinsiyete dayalı iş bölümünü korumuş ve kadının erkeğe toplumsal ve ekonomik bağımlılığını kurumsallaştırmıştı (Arat, 1998, s. 57).

TKB'nin 1927'de ki faaliyetleri oldukça yoğun ve giderek büyüyen hamlelerden oluşmaktaydı. Birliğin birçok ilde şubeleri açılmış, Kadın Yolu dergisiyle yazın hayatına devam edilmiş, bir yandan da sık sık açıklamalar yapılarak basın ilgisini çekilmek istenmişti. Ancak siyasi olarak atılan en büyük adım, ikinci maddenin, TKB'nin siyasi haklar için çalışacağı şeklinde değiştirilmesiydi. TKB'nin 25 Mart 1925'te gerçekleştirdiği kongrede, tüzükteki ikinci maddeye siyasal hakların eklenmesi istendi ve maddenin tartışılmasının ardından kabul edildi. Kongrenin hemen ardından, TKB üyelerinden bir ya da birkaçının seçimlerde usulsüzlük ve hesaplarda yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle, Kadın Birliği'nin yasadışı olarak nitelendirilerek kapatılması gerektiği açıklandı (Zihnioğlu, 2003, s. 202). Nezihe Muhiddin iddiaları yalanlayan bir açıklama yaptı. Burada dikkati çeken şey, siyasal haklarla ilgili maddenin eklenmesiyle bu iddiaların ortaya atılmasının art zamanlı ortaya çıkmalarıdır. İddiaların yarattığı huzursuzluğa rağmen, madde Valilik tarafından da kabul edildi ve TKB çalışmalarına devam etti. Böylece 1927'deki seçimlerde, TKB tekrar kadınların siyasal hakları sorununu gündeme getirdi. TKB seçimlerde, CHF'den kadın aday göstermeye karar verdi. Bu adaylar "Nezihe Muhiddin, Dr. Safiye Ali, Dr. Hayrünissa Hanım ve Mustafapaşazade Azize Hanım'dır (Zihnioğlu, 2003, s. 208). Ancak hükümetten gelen yanıt, anayasaya göre bunun mümkün olamayacağıydı. Birlik bunun üzerine feminist bir erkek aday göstermeye karar verdi. TKB aday olarak, Birliğin üyelerinden ve TKB'nin Hukuk İşleri Encümeni üyesi Kenan Bey'de karar kıldı (Zihnioğlu, 2003, s. 2011). Fakat Kenan Bey, özellikle basın tarafından baskıya ve alaya maruz kalınca, adaylıktan çekildi ve Birlik'ten istifa etti, bunun üzerine Birlik de aday göstermeyeceğini açıklamak zorunda kaldı.

TKB için 1927 yılı çok önemliydi ve birçok olumlu adım attıklarına inanıyorlardı, işte tam da bu nedenle hükümet artık TKB'nin kapatılması gerektiğine karar verdi. Bundan sonra yapılacak tüm engellemeler, Nezihe Muhiddin'in ihracı ve TKB'nin hükümetin izin verdiği sınırlar ölçüsünde varlığını sürdüreceği bir cemiyet olmasına yönelikti. Nezihe Muhiddin hakkında yapılan yolsuzluk iddiaları gün be gün daha da şiddetli ve yıldırıcı niteliğe büründü, TKB ise bir süreliğine kapatılarak eylemlerinin önüne set çekildi. Sonuçta, Kadın Birliği yeniden çalışmalarına başladığında, ilk iş olarak Nezihe Muhiddin Birlik'ten ihraç edildi (Zihnioğlu, 2003, s. 244). Muhiddin'in, hakkındaki iddialar ve suçlamalar sonucunda, küstürülerek ve zorla siyasi hayattan çekildiği düşünülebilir. TKB ise, 1935'e kadar yani kendisini feshedene kadar, yeni bir çizgi benimsemiş, siyasetten uzaklaşmış, eğitim ve hayır işleri gibi konularla uğraşmıştı (Zihnioğlu, 2003, ss. 249-250). TKB'nin kapatılmasının hükümetin baskıları sonucunda olduğu aşikârdır. Zafer Toprak, Cumhuriyet Türkiye'sinde var olan otoriter, solidarist anlayış sonucu birçok parti ve cemiyetin kapatıldığını, TKB'nin de bunlardan biri olduğunu söyler (Zihnioğlu ve Toprak, 2009). Buna karşılık Yaprak Zihnioğlu, kadınlara özgü farklılığın ne olabileceğini şu sözlerle açıklar: "Nüfusun yarısı kadınlardan oluşuyordu, böyle bir fark vardı, hala öyle. Öyle bir ayırım ki bu, nüfusun yarısını atıl hale getiriyorsunuz." (Zihnioğlu ve Toprak, 2009). TKB'nin kapatılması ile ilgili olarak Kathryn Libal, Türk Devleti'nin, hem kadınların kurtuluşunu/özgürleşmesini Türk modernleşmesinde anahtar olarak görüp, buna kamusal destek vermesinin; hem de TKB gibi bağımsız kadın örgütlenmelerini sosyal ve politik baskılar baskılarla engellemesinin önemli bir çelişki içerdiği görüşündedir (Libal, 2008, s. 33). Türk kadınları hem Türk ulusunun elitleri hem de Amerika, Avrupa, Orta Asya ve Güney Asya'dan gelen kadın aktivistler tarafından, kadınların kurtuluşu açısından bir model olarak gösteriliyordu. Bu, Batı'ya karşı Türkiye'nin dönüştüğüne ve tanınması gerektiğine yönelik bir kanıt niteliğindedir. Diğer yandan Türk feministler, Türkiye'deki kadınların gerçek durumunu

bilmedikleri, onlardan habersiz oldukları gerekçesiyle eleştiriliyorlardı. TKB elit kadınlardan oluşan bir grup olarak görülüyordu. Bu eleştiriler TKB'nin yararlarını görmeyip, TKB'yi solidarist değerleri yavaş yavaş yok etmekle suçluyorlardı (Libal, 2008, s. 33).

Haklar Alındı Mı Verildi Mi? Tartışması Üzerine Bir Değerlendirme

Kadınlar 3 Nisan 1930'da belediye meclislerine seçme ve seçilme hakkını, 1933'te Köy Muhtar Heyetleri'ne katılma hakkını, 5 Aralık 1934'te ise, milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazandılar. Yaprak Zihnioğlu haklı bir çıkışla, "1925'te Türk kadınının işinin evlat yetiştirmek olduğunu söyleyen zihniyet ne olmuştu da 1930'da kadınların Belediye seçimlerine katılmasını, 1934'te ise siyasal hakları sağlayan yasaları çıkarmıştı?" (Zihnioğlu, 2003, s. 263) sorusunu sorar. Bu soruyu, özellikle KHF ve TKB tarafından yürütülen kadın hareketi sayesinde olarak cevaplamak fazla iyimser bir bakış açısı olabilir. Çağdaşlaşma ve Batılılaşma yolunda kadınların konumunun ne kadar önemli olduğu Kemalistler tarafından biliniyordu. Bu nedenle, kadınlara haklarını vermek, hem demokratik bir devlet görünümü sağlayacak hem de faşist yönetimlerden ne kadar uzak olduğunu gösterecekti (Yaraman, 2001, s. 162; Sancar, 2012, s. 167).

Haklar tepeden inme verildi, bu uğurda KHF'nin ve TKB'nin eylemleri bastırıldı. Kadınlar daha da simgeleştirilerek, TKB'ye hükümetle paralel giden yeni bir yol çizgisi çizildi ve siyasi hayata bu kadınlar yerleştirildi. Şirin Tekeli bunun ustaca oynanan bir strateji olarak görüyor; "Atatürk bu hakları tepeden inme veriyor ama, tepeden inme vermesi için bir neden yok. Çünkü aslında, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, II. Meşrutiyet döneminde İstanbul, Selanik ve başka şehirlerde son derece canlı, etkili, kendi hakları için mücadele veren, bunun için henüz bizim bugün yapamadığımız sayıda dernek kurmuş, yayın çıkaran bir kadın hareketi var" (Tekeli, 1991, s. 97). Atatürk'ün kadınlara yeniden üretim güçleri olarak büyük önem verdiği bellidir. Ancak bu metinlerin hiçbir yerinde, kadın hakları deyimine rastlanmamaktadır. Atatürk'ün, kadınların toplumsal katkılarını kabul etmesinin nedeni, kadınları toplumsal değişim için kullanılabilecek bir potansiyel güç olarak görmesidir (Arat, 1998, s. 53). Kısacası denilebilir ki, hakların gerçekten kadınlar düşünüldüğü için verilmiş olmaması, zaten sorunun kendisini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, hakların alınması için mücadele verildiğini vurgulamak, kuşaktan kuşağa aktarılan, "haklar Kemalizmle başlayan bilinç tarafından verildi" mitini bozmak açısından önemlidir.

Sonuç

Nezihe Muhiddin yaşamı boyunca kadınlığın yükselmesi, haklarını alabilmesi için mücadele vermiş, idealist bir kadındır. Bu uğurda birlik olmayı savunmuş, mücadelesini diğer kadınlarla el ele vererek yürütmüştür. Muhiddin'in kararlı kişiliğiyle tek bir yoldan değil, kurduğu Birlikle, yayımladığı dergiyle, yazdığı kitaplarla, yaptığı açıklamalarla, birçok yoldan sesini duyurduğu görülmektedir. Muhiddin, dönemin koşullarına göre radikal bir feministti, çünkü bu dönemde hem toplumda hem de siyasi çevrelerde, kadın eğitim bile olsa, anne ve eşten başka bir şey olmadığı görüşü hakimdi.

Muhiddin, Kemalist ideolojinin otoriter ve farklılığa izin vermeyen ortamında birçok siyasal hamle gerçekleştirmeyi başarmıştı. TKB bu anlamda kadınların örgütlülüğünü, güçlerini, talep ve şikâyetlerini gösterebilen, cesur bir Birlik idi. Kadınlar kendi kimliklerini yeniden inşa etmeye çalışırken, Kemalist Cumhuriyet ideolojisi yeni kadınları kendi sınırları içinde tanımlayarak, modernleşmenin bir aracı saydı. Bu doğrultuda, kadınlar kendi politikalarına tehdit olarak görüldüğünde, susturulmaları ve mücadelelerinin tarihten silinmesi için her şey yapıldı. Fakat bu gerçek inkılabın kadınların mücadeleleri olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Muhiddin ve onun gibi mücadelenin içindeki kadınların adlarının, haklar kazanıldığında geçmemesi, bir tesadüf değil politik bir stratejinin ürünüdür. "Kadınlara haklarını biz verdik" denmesi ve kuşaktan kuşağa bu düşüncenin benimsetilmesi, Muhiddin'in 1923'te "Haklarımızı vermeseler de biz onları alacağız" demesi karşısında anlamsız kalmaktadır.

Kaynakça

- Arat, Z. F., (1998). “Kemalizm ve Türk Kadını”, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde, 51-70. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Baykan, A., (1999). “Nezihe Muhittin’de Feminizmin Düşünsel Kökenleri”, Nezihe Muhittin ve Türk Kadını (1931): Türk Feminizminin Düşünsel Kökenleri ve Feminist Tarih Yazıcılığından Bir Örnek içinde, yay. haz. Ayşegül Baykan ve Belma Ötüş-Baskett, 15-58. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Berktaş, F., (1998). “Cumhuriyet’in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak”. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde, 1-11. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Berktaş, F., (2001). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Feminizm”. Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi içinde, yay. haz. Mehmet Ö. Alkan, 348-61. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çakır, S., (1997). “Kadın Tarihinden İki İsim: Ulviye Mevlan – Nezihe Muhittin”, Toplumsal Tarih, Cilt: 8, Sayı: 46, 6-14.
- Çakır, S., (2011). Osmanlı Kadın Hareketi. Metis Yayınları, İstanbul.
- Demirdirek, A., (2011) Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ayizi Yayınları, Ankara.
- Durakbaşı, A., (1988). “Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin Oluşumu”, Tarih ve Toplum, Cilt: 9, Sayı: 51, 39-43.
- Durakbaşı, A., (1988). “Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve Münevver Erkekler”. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde, 29-50. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Durakbaşı, A., (2000). Halide Edip: Türk Modernleşmesi ve Feminizm. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kadioğlu, A., (1998). “Cinselliğin İnkarı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları”. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde, 89-100. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Libal, K., (2008). “Staging Turkish Women’s Emancipation: İstanbul, 1935”, Journal of Middle East Women’s Studies, Cilt: 4, Sayı:1, 31-52.
- Muhiddin, N., (2006a). “Türk Kadınının Hakkı”. Nezihe Muhittin, Bütün Eserleri 4. Cilt içinde, yay. haz. Yaprak Zihnioğlu, 205-7. Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Muhiddin, N., (2006b). “Türk Ocağın’nda İlk Kadın İçtimanda Nezihe Muhiddin Hanımefendi Tarafından İrat Edilen Hitabe Aynen”. Nezihe Muhittin, Bütün Eserleri 4. Cilt içinde, yay. haz. Yaprak Zihnioğlu, 211-15. Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Muhiddin, N., (2006c). “Kadın Yolunun Şiari”. Nezihe Muhittin, Bütün Eserleri 4. Cilt içinde, yay. haz. Yaprak Zihnioğlu, 217-20. Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Muhiddin, N., (2006d). “Analık Vazifeleri: Çocuklarımızı Nasıl Büyütmeliyiz”. Nezihe Muhittin, Bütün Eserleri 4. Cilt içinde, yay. haz. Yaprak Zihnioğlu, 221-3. Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Muhiddin, N., (2006e). “Türk Kadını”. Nezihe Muhittin, Bütün Eserleri 4. Cilt içinde, yay. haz. Yaprak Zihnioğlu, 300-99. Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Sancar, S., (2012). Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, Ş., (1991). “Tek Parti Dönemin de Kadın Hareketi de Bastırıldı”. Sol Kemalizme Bakıyor içinde, 93-107. Metis Yayınları, İstanbul.
- Toprak, Z., (1988). “Halk Fırkası’ndan Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası”, Tarih ve Toplum, Cilt: 9, Sayı: 51, 30-1.

- Toska, Z., (2001). “Cumhuriyet’in Kadın İdeali: Eşiği Aşanlar ve Aşamayanlar”. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde, 71-88. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yaraman, A., (2001). Resmi Tarihten Kadın Tarihine: Elinin Hamuruyla Özgürlük. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Zihnioğlu, Y., (2000). “Nezihe Muhiddin”, Tarih ve Toplum, Cilt: 33, Sayı: 195, 69-73.
- Zihnioğlu, Y., (2003). Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği. Metis Yayınları, İstanbul.
- Zihnioğlu, Y ve Toprak, Z., (2009). “Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği.” Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, Erişim: 12 Mart 2019. Web Address: http://www.obarsiv.com/cagdas_turkiye_seminerleri_0809.html

Review Article

Nezihe Muhiddin Ve Mefkuresi

Nezihe Muhiddin And Her Ideal

Sedef ERKMEN GÜNGÖRDÜ

Arş. Gör., Karabük Üniversitesi

sedeferkmen@karabuk.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-6193-995X>

Extensive Summary

This study will address women's movement from Ottoman Empire to Turkish Republic referring to Nezihe Muhiddin who was the prominent name of that period, and shed light on women's struggles to have their political rights. If we do a history reading from the Ottoman Empire to the Republic which does not ignore the women, we can see that many women have had lives filled with struggles. Nezihe Muhiddin, a notable name of the period, is a good example in terms of observing both the women's movement and the policy of erasing history. Therefore, Muhiddin's biography will be presented first. After examining Muhiddin's perspective on feminism, the differences and similarities between the periods, the movements of women in the Ottoman Empire and the Republic, and the images of women in terms of observing the conditions of the periods will be explained. After examining the objectives and activities of *Kadınlar Halk Fırkası* (Women's People's Party) and *Türk Kadınlar Birliği* (Turkish Women's Union) established under the leadership of Nezihe Muhiddin, as well as the course lead to their closure, the study will conclude with an assessment of whether women's rights were granted or taken.

The question of who is Nezihe Muhiddin should be answered first with her contribution to the literature of women's history. Muhiddin is an Ottoman Turkish women's rights defender. Her actions that began during the Ottoman Empire gained momentum with the establishment of the Republic, making her one of the leading figures among the First Wave Republican feminists. In this respect, she led the establishment of the Women's Party in 1923 and became the president of the Women's Union from 1924 to 1927. In addition to this, she has also come to the forefront with her persona as an author and an artist by giving powerful works in both literature and art.

Feminism was not a widely used term for women living during the times of Nezihe Muhiddin (Demirdirek, 2011, p. 69). Although Muhiddin as well carried on her struggles also without using the word feminism much (Zihnioglu, 2003, p. 97), she explained in detail what she understood from feminism in her work titled *Turkish Woman*. Muhiddin advocates an equality based on the differences between women and men (Çakır, 1997, p. 12). Explains questions like what differences we have from men with scientific supports and emphasizes physical/biological differences. The depiction of men and women as opposing poles indicates a good situation in Muhiddin's thinking because social balance is achieved. Moreover, the fact that women resemble men and try to be like them is harmful, according to Muhiddin, both for women and for society, because men and women are different in nature. Muhiddin argued that women could and should have occupations in many fields, but that did not mean that every woman should necessarily pursue those occupations. The important thing was the rise of the woman and her to determine

her place in the society; only then the revolutions could have made sense and the state could have developed and advanced. Serpil Çakır states that Muhiddin used the discourses of egalitarian feminism when demanding the right to vote (Çakır, 1997, p. 11). It cannot be said that there is a contradiction here, because it is more physical / biological difference that Muhiddin advocates; in fact, she even advocated equality in the legal and political sphere, and fought for the recognition of women's as a citizen so that her rights could be bestowed.

The Ottoman Empire had experienced a series of economic, social, political and social transformations that began in the nineteenth century, and a need to move towards more modern structures had emerged. This has of course also had consequences for women and women have demanded to be involved in the society (outside the private sphere) (Çakır, 2011, p. 59).

In this period also, women made their voices heard using the media, most frequently through magazines and associations. Perhaps the most important of these journals is the '*Kadınlar Dünyası*' (World of Women) in terms of presenting a rather independent women's movement and being quite radical (op. cit., p. 407). While women pronounced their voices and demands through magazines, they added activism to those through associations. The establishment purpose of the most prominent association of the period '*Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti*' (Association for the Defense of the Rights of Ottoman Women) was to integrate women into social living and enable them to enter the working life (op. cit., p. 108).

When we look at the situation of women in the Constitutional Monarchy period, the new image of women wanted to be created by the Constitutional Monarchy should come to the fore with its morality, not with its dress like Western women, and the only duty of this woman was to raise children for the motherland (Durakbaşa, 1988, p. 40). Women's education was also important in this aspect; if the woman was educated, she would be able to raise educated, enlightened children, and at the same time be able to play the role of her husband's helper (Berktaş, 2001, p. 350). Thus, the Ottomans argued that they brought women into a position in which they make positive contributions to society (Durakbaşa, 1988, p. 40).

The fact that women did not raise political rights issue too much in this period was explained by many writers that the conditions of the period were not ready for that. Nezihe Muhiddin also did not see the women's movement in the Constitutional Monarchy period as an effective and programmatic movement, although it achieved some gains. Political rights were postponed until after women took their place in social living and entered to the working life (Çakır, 2011, p. 409).

After the foundation of the Republic, one of the requirements for the construction of a modern nation-state was the definition of the 'new woman'. Kemalists found it important for women to participate in social life, to gain a profession, in order to create a modern and civilized state image (Tekeli, 1991, p. 98). The new woman, of course, had to fulfill her familial, social and national duties, in other words, the missions assigned to her were multiple, and at some points contradictory in nature (Berktaş, 1998, p. 2; Durakbaşa, 1988, p. 43; Durakbaşa, 1998, p. 46). Women should be educated and professional, and active in social clubs, and a good wife and mother, as well as free from exaggeration and humble (ibid).

After the proclamation of the Republic, views of the women, as a result of the changing conditions and the cumulativeness since the Ottoman Empire, gained a political dimension both on how they perceived feminism and their way of activity to affirm each other. In this direction, Nezihe Muhiddin and a group of women started preparing to establish a party of women in order to obtain political rights. Women who decided to get organized for women's rights, gathered in the women's council and decided to found the Women's People's Party (Zihnioğlu, 2003, p. 122; Toprak, 1988, p. 30; Çakır, 1997, p. 10). This initiative, according to them, was not originated from the idea of following fashion or adapting to the period, as it was experienced in other countries, but rather from the need for political rights (Zihnioğlu, 2003, p. 123). The Women's People's Party (WPP) was established on 16 June 1923 with the decision of the women's council. After WPP waited eight months for its foundation permission to be issued, the government did not approve this application because of "some considerations" which had not been explained. There are various opinions as to why permission was not granted for WPP's foundation.

According to Nezihe Muhiddin, the government's excuse was that the women could not have been allowed to form a party while they did not even have political rights yet. But the real reason, according to Muhiddin was that, the "exuberant" articles present in the statute; those articles were very radical for women (Muhiddin, 2006e, pp. 380-381). However, according to Yaprak Zihnioğlu, the reason why the government did not grant the permission was because the WPP's program included all aspects of women's rights, covered a wide range of issues, and the organizational skills and determination those women possessed who would implement that program.

Following the Women's People's Party refused to be founded, the same group, led by Nezihe Muhiddin, this time decided to establish an association of which government could accept its statute. Following the application to the provincial administration, Turkish Women's Union was established on 7 February 1924. The fact that the provincial administration accepted the application within a week of course lied in the importance of the amended articles. The expressions regarding the acquisition of political rights were removed from the new statute. In this context, the third article aimed at participating in municipal elections was abolished and even the paragraph which stated that 'the Union has no political involvements' was added to the statute.

These changes did not mean that political rights were abandoned, because the Turkish Women's Union (TWU) made many attempts to enact political rights. Not before long, soon after a year of political silence, TWU made its first political move. Nezihe Muhiddin and Halide Edip were nominated for a vacancy to become members of parliament in Istanbul in 1925 (Zihnioğlu, 2003, p. 156). This was a kind of propaganda, but they wanted to be on the agenda to influence the Turkish Grand National Assembly (TGNA) to create public opinion and give women the right to vote, even though they knew they would not be accepted. In 1926, the members of the TWU applied for membership in the Republican People's Party in order to make a new political breakthrough and keep the issue alive in the political agenda. This situation, as Muhiddin mentioned above, pointed out that there was no obstacle to not being considered equal with male citizens. The patriarchal mentality, which continued its hegemony in the media, evaluated this demand in a cynical language (Zihnioğlu, 2003, p. 177). TWU's activities in 1927 consisted of highly intense and growing moves. Branches of the Union were opened in many cities, the literary life was maintained through the journal *Kadın Yolu* (Woman's Path), and on the other hand, frequent public statements were made to attract the attention of the media. However, the amendment made on the second article by taking a major political step, which foresaw that TWU would work for political rights, was the most significant of those. The year 1927 was very important for TWU and they believed that they had taken many positive steps; precisely for this reason, the government decided that the TWU should be closed down. All subsequent impediments were aimed at the expulsion of Nezihe Muhiddin and for TWU to continue its existence solely as a society within the limits allowed by the government. The allegations of corruption made against Nezihe Muhiddin became increasingly violent and daunting; TWU, on the other hand, was shut down for a while and its actions were obstructed. As a result, when the Women's Union reconvened to work again, Nezihe Muhiddin was expelled from the Union as the first action taken (op. cit., p. 244).

Women won the right to elect and be elected to the municipal councils on April 3, 1930, the right to join the Village Headmen's Councils in 1933, and the right to elect and be elected as members of the parliament on December 5, 1934. Yaprak Zihnioğlu, with a righteous outburst, asks the question (Zihnioğlu, 2003, p. 263) "What happened to the mentality that said the duty of Turkish women was to raise children in 1925, but passed laws that enabled women to participate in municipal elections in 1930 and bestowed political rights in 1934?". It may be too optimistic of a perspective to answer this question, especially as it is the women's movement conducted by WPP and TWU. The Kemalists knew the importance of women's position on the path to modernization and westernization. For this reason, giving women their rights would both provide a democratic state appearance and show how far away from the fascist administrations were they (Yaraman, 2001, p. 162; Sancar, 2012, p. 167).

It is not a coincidence that the names of Muhiddin and the women in the struggle like her being not mentioned when the rights are gained, but are the conscious product of a political strategy. Saying that “We gave women their rights” and the adoption of this idea from generation to generation becomes meaningless before Muhiddin expressing in 1923 that “Even if they do not give our rights, we will take them”.